

Slavistický ústav Jána Stanislava SAV
Obec Dolné Dubové

S FINANČNOU PODPOROU
MINISTERSTVA KULTÚRY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

© Slavistický ústav Jána Stanislava SAV
© Obec Dolné Dubové

Editorka:

Mgr. Katarína Žeňuchová, PhD.

Recenzenti:

Prof. PhDr. Eva Fordinálová, CSc.

Prof. PhDr. ThDr. Peter Zubko, PhD.

Technická redakcia:

Mgr. Juraj Molčányi

Publikácia vyšla s finančnou podporou Ministerstva kultúry Slovenskej republiky a Trnavského samosprávneho kraja.

Publikácia je súčasťou riešenia výskumných úloh Centra excelentnosti CE SlovSlav Dejiny slovenskej slavistiky 19.-20. storočia (Postavy slovenského národného obrodzenia /Anton Bernolák, Pavol Jozef Šafárik, Ján Kollár, Ľudovít Štúr, Pavol Dobšinský, Jonáš Záborský/ + Ján Stanislav – ich činnosť a dielo v európskom kontexte).

ISBN 978-80-89489-14-5
EAN 9788089489145

Katarína Žeňuchová (ed.)

Jozef Ignác Bajza
v kultúrnom a literárnom kontexte

Bratislava 2013

Zoznam autorov príspevkov:

Doc. PhDr. Michal Babiak, Mr.
Katedra estetiky FiF UK v Bratislave

Doc. PhDr. Erika Brtáňová, CSc.
Ústav slovenskej literatúry SAV

Prof. PhDr. Ján Doruľa, DrSc.
Slavistický ústav Jána Stanislava SAV

PhDr. Eva Frimmová, CSc.
Historický ústav SAV

Mgr. Gizela Gáfriková, CSc.
Ústav slovenskej literatúry SAV

Ing. arch. Ivan Gojdič
Katedra dejín a teórie umenia Filozofickej fakulty TU

PaedDr. Renáta Hlavatá, PhD.
Katedra slovenského jazyka Filozofickej fakulty UKF Nitra

Mgr. Anna Istvánová
Katedra slovanských filológií Univerzity Eötvösa Loránda Budapešť

Mgr. art. Ladislav Kačic, PhD.
Slavistický ústav Jána Stanislava SAV

Doc. Mgr. Ivona Kollárová, PhD.
Ústredná knižnica SAV

Doc. PhDr. Zuzana Lopatková, PhD.
Katedra histórie Filozofickej fakulty TU

Doc. PhDr. Jana Skladaná, CSc.
Katedra slovenského jazyka Filozofickej fakulty UCM Trnava

Mgr. Katarína Žeňuchová, PhD.
Slavistický ústav Jána Stanislava SAV

Predslov.....	7
Na úvod.....	9
<i>Eva Frimmová</i>	
Profil J. I. Bajzu, jednej z najvýraznejších osobností slovenského osvietenstva.....	11
<i>Ján Doruľa</i>	
Bajzova slovenčina v románe <i>René Mláďenca Príhodi, a Skusenosti</i>	31
<i>Gizela Gáfriková</i>	
Bajzov polemický koncept slovenskej (literárnej a kultúrnej) minulosti a prítomnosti.....	45
<i>Ivona Kollárová</i>	
Jozef Ignác Bajza za hranicou jozefínskej „slobody tlače“.....	51
<i>Michal Babiak</i>	
Epigramy Jozefa Ignáca Bajzu.....	63
<i>Katarína Žeňuchová</i>	
Humoristická a zábavná próza v diele J. I. Bajzu medzi literatúrou a folklórom.....	71
<i>Erika Brtáňová</i>	
Inovatívnosť Bajzovej umeleckej metódy.....	89
<i>Anna Istvánová</i>	
Analýza ženských postáv v románe <i>René mláďenca príhody a skúsenosti</i>	103

<i>Renáta Hlavatá</i> Dobrodružný román Jozefa Ignáca Bajzu a jeho jazykovo-historické kontexty	117
<i>Ladislav Kačic</i> Náhľady Jozefa Ignáca Bajzu na cirkevnú hudbu (podľa románu <i>René mláďenca príhody a skúsenosti</i>)	129
<i>Zuzana Lopatková</i> Jozef Ignác Bajza a jeho pôsobenie vo farnosti Dolné Dubové.....	135
<i>Ivan Gojdič</i> Osudy a hodnoty Kostola Nanebovzatia Panny Márie v Dolnom Dubovom	147

Obec Dolné Dubové si v tomto roku pripomína 230. výročie príchodu Jozefa Ignáca Bajzu na faru, kde od roku 1783 prežil 22 rokov svojho tvorivého života. J. I. Bajza sa počas pôsobenia na dolnodubovskej fare venoval literárnej tvorbe i pokusom ustanoviť pre Slovákov jednotnú podobu jazyka. „...*tú česť sem já máł bich prvnyj ke knihám slováckím led lámal*“ – tento výrok je už tradične spätý s národným a kultúrnym odkazom diela J. I. Bajzu, rovnako ako aj autorstvo prvého slovenského románu.

Z príležitosti 750. výročia prvej písomnej zmienky o obci Dolné Dubové vznikla v roku 2012 aj odborná historicko-etnografická publikácia (S. Kubiš a kol.: Dolné Dubové). Práve pri jej vzniku som mal možnosť spoznať mnohých vzácných ľudí, ktorí mi umožnili bližšie spoznať históriu rodnej obce, s ktorou je spätý aj J. I. Bajza. Vysoko si vážim angažovanosť pracovníkov Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV (Kataríny Žeňuchovej, Petra Žeňucha a ďalších), ktorí pomohli nielen pri zrode monografie o našej obci Dolné Dubové, ale podujali sa zorganizovať aj interdisciplinárne vedecké podujatie s medzinárodnou účasťou, ktoré prinieslo mnohé nové poznatky o živote a diele J. I. Bajzu a o jeho podiele na rozvoji duchovného a kultúrneho života slovenskej spoločnosti.

Vedecká konferencia nadobudla osobitný rozmer aj otvorením stálej literárnej expozície v budove starej dolnodubovskej fary, kde J. I. Bajza skutočne žil. Záujem dolnodubovčanov o osobnosť a odkaz J. I. Bajzu je v našej obci tradičný a živý. Prvý pokus zriadiť pamätnú izbu venovanú J. I. Bajzovi je známy už z roku 1983. O jej vznik sa usiloval vtedajší miestny farár Peter Rajtár. V ťažkej dobe a v dôsledku ideologických trendov, žiaľ, jeho zámer nebol podporený. Myšlienkou vybudovania pamätnej izby sa po páde železnej opony zaoberal aj ďalší náš kňaz Jozef Horvátik. Jeho úsilie bolo spečatené v roku 2005, keď sa podarilo slávnostne otvoriť Pamätnú izbu J. I. Bajzu, v ktorej sa však nachádzali predmety tradičnej ľudovej kultúry, starožitnosti, tradičné odevy, liturgické predmety, rúcha a pod. Novozriadená expozícia o živote a diele J. I. Bajzu na ôsmich sklenených paneloch prezentuje mnoho doteraz neznámych skutočností, predovšetkým životopisné údaje o J. I. Bajzovi a bibliografické záznamy späté s počiatkami slovenskej literárnej a jazykovej kultúry.

O vznik expozície sa zaslúžila Katarína Žeňuchová, vedecká pracovníčka Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV, a Rastislav Kocán, člen Komisie pre kultúru pri obecnom zastupiteľstve v Dolnom Dubovom. Finálnemu výsledku predchádzalo dlhodobé a namáhavé štúdium v archívnych inštitúciách

a knižniciach vo Viedni, Budapešti, Ostrihome, Trnave i v Martine. Dokumenty a priame svedectvá o živote a diele J. I. Bajzu, doposiaľ ukryté v trezoroch spomínaných pamäťových inštitúcií, našli svoje miesto práve v priestoroch, ktoré dýchajú nepominuteľným odkazom a prítomnosťou J. I. Bajzu.

Dovoľte mi, aby som sa všetkým, ktorí akoukoľvek mierou prispeli k vzniku tohto diela, úprimne poďakoval a Vám, milí čitatelia knižky o našom i Vašom J. I. Bajzovi, prajem, aby ste v nej našli veľa poučného a inšpiratívneho pri ďalšom poznávaní našej národnej kultúry.

Marek Hrčka
starosta obce Dolné Dubové

Predložený monotematický súbor štúdií prináša príspevky, ktoré odzneli na interdisciplinárnej vedeckej konferencii *Jozef Ignác Bajza (1755-1836) v kultúrnom a literárnom kontexte* 26. – 27. septembra 2013 v Dolnom Dubovom, kde J. I. Bajza 22 rokov pôsobil nielen ako rímskokatolícky kňaz, ale najmä ako národný a kultúrny dejateľ. Konferenciu v rámci riešenia projektu Centra excelentnosti SlovSlav¹ usporiadal Slavistický ústav Jána Stanislava SAV v spolupráci s obcou Dolné Dubové a Ústavom slovenskej literatúry SAV, s podporou Ministerstva kultúry Slovenskej republiky a Trnavského samosprávneho kraja.

Vedecké štúdie nadväzujú na doterajšie poznatky o živote a diele tohto slovenského osvietenského vzdelanca, ale zároveň posúvajú hranice našich vedomostí dopredu: Na túto skutočnosť si dovoľujeme osobitne upriamiť pozornosť najmä preto, že niektoré nové zistenia pochádzajú z výsledkov štúdia prameňov v archívnych inštitúciách a knižniciach vo Viedni, Budapešti, Ostrihome, Trnave i v Martine. Záujem o štúdium a získanie archívnych materiálov pramenil z potreby predstaviť priame svedectvá o živote a diele J. I. Bajzu širšej odbornej i laickej verejnosti a sprístupniť tak historické dokumenty doposiaľ ukryté v trezoroch knižníc a archívov doma i v zahraničí. Na túto prácu sa podujala Katarína Žeňuchová a Rastislav Kocán ako autori stálej expozície o J. I. Bajzovi zriadenej v priestoroch starej dolnodubovskej fary. R. Kocán prispel aj mnohými cennými informáciami pri lektorovaní viacerých štúdií zborníka.

Pri výskume archívnych materiálov sa ukázalo, že viacero údajov o živote či štúdiách J. I. Bajzu je nutné poopraviť, spresniť a rozšíriť. Jednotlivé pramene, ktoré sa nám podarilo získať pri archívnych výskumoch, prešli kritickou analýzou a našli svoj odraz v štúdiách (E. Frimmovej, Z. Lopatkovej, I. Gojdiča) zaradených do tejto knižnej publikácie.

V monotematickom súbore štúdií *Jozef Ignác Bajza v kultúrnom a literárnom kontexte* sa prezentujú nové poznatky o jazykových otázkach a príčinách neúspechu Bajzovho pokusu o kodifikáciu spisovného jazyka (J. Doruľa, J. Skladaná), o dobovom historicko-spoločenskom kontexte osvietenstva,

¹ Projekt CE SlovSlav: Dejiny slovenskej slavistiky 19.-20. storočia (Postavy slovenského národného obrodzenia /Anton Bernolák, Pavol Jozef Šafárik, Ján Kollár, Ľudovít Štúr, Pavol Dobšinský, Jonáš Záborský/ + Ján Stanislav – ich činnosť a dielo v európskom kontexte) / A History of Slovak Slavistics of 19th-20th Centuries (Personalities of the Slovak national revival /Anton Bernolák, Pavol Jozef Šafárik, Ján Kollár, Ľudovít Štúr, Pavol Dobšinský, Jonáš Záborský/ + Ján Stanislav – their activities and work in the Europe)

o etablovaní sa knižnej kultúry a cenzúry v období jozefinizmu (E. Frimmová, I. Kollárová), o literárnych a estetických aspektoch diela J. I. Bajzu (G. Gáfríková, M. Babiak, E. Brtáňová, A. Ištvánová, R. Hlavatá) i o prienikoch Bajzovej tvorby s ľudovou slovesnou kultúrou (K. Žeňuchová) a o dobovej cirkevnej hudbe a jej rezonancii v románovom diele J. I. Bajzu (L. Kačic). Uplatnenie vedeckovýskumných výsledkov v užšom regionálnom kontexte sa podarilo vďaka štúdiu venovanej 22-ročnému pôsobeniu J. I. Bajzu ako rímskokatolíckeho kňaza v Dolnom Dubovom (Z. Lopatková), ktorý sa výrazne zaslúžil aj o vzácné umelecké a architektonické hodnoty súčasnej podoby dolnodubovského kostola Nanebovzatia Panny Márie (I. Gojdič).

Veríme, že naša knižná publikácia poskytne presvedčivé doklady o úlohe a mieste Jozefa Ignáca Bajzu medzi významnými osobnosťami dejín slovenskej literatúry a kultúry a o jeho podiele na budovaní identity slovenského národného povedomia.

Katarína Žeňuchová
editorka